

**Nr 86**

*Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande statliga företag jämte motioner.*

(5:e avd.)

**Propositionen**

I propositionen nr 51 har Kungl. Maj:t under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 8 mars 1968 föreslagit riksdagen att

1) bemyndiga Kungl. Maj:t att dels godkänna avtal mellan statens vattenfallsverk och andra företag om samarbete i ett bolag avseende prospektering efter olja och naturgas i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer som angetts i statsrådsprotokollet, dels låta vattenfallsverket ta i anspråk 2 500 000 kr. av investeringsanslaget Kraftstationer m. m. för att teckna aktier i det bolag som bildas enligt sådant avtal,

2 a) bemyndiga Kungl. Maj:t att dels godkänna avtal mellan statens vattenfallsverk och Skellefteå stad om gemensamt tillgodogörande av vattenkraften i Bastusel, dels medge vattenfallsverket att träffa överenskommelse om smärre ändringar i avtalet,

2 b) bemyndiga Kungl. Maj:t att medge vattenfallsverket att till Skellefteå stad mot aktiernas emissionsvärde överlåta högst 360 aktier i det tillämnade bolaget,

3) godkänna att, under förutsättning av försäljning av Laxå Bruks AB till Rockwool AB, betalningsvillkoren för det statliga lån om 3,7 milj. kr. för vilket Svenska Skifferoljeaktiebolaget numera har åtagit sig betalningsansvaret, ändras enligt vad som förordats i statsrådsprotokollet,

4) till Teckning av aktier i Kalmar Verkstads AB på kapitalbudgeten under fonden för statens aktier, finansdepartementet, för budgetåret 1968/69 anvisa ett investeringsanslag av 2 406 000 kr.

I propositionen föreslås bildande av ett bolag för olje- och naturgasprospektering. Avsikten är att bolaget under de fem första verksamhetsåren skall utföra prospekteringsarbeten för 100 milj. kr. Bolagets aktiekapital avses uppgå till lägst 5 milj. kr. och högst 15 milj. kr.

Vidare föreslås bildande av ett bolag med staten och Skellefteå stad som delägare för utbyggnad av Bastusel kraftstation. Den sammanlagda anläggningkostnaden beräknas till 172 milj. kr.

Förslag läggs också fram angående ändring av vissa lånevillkor i samband med försäljning av Laxå Bruks AB samt angående nyteckning av aktier i Kalmar Verkstads AB.

Inledningsvis lämnas i propositionen en översikt även över vissa andra frågor som rör statliga företag.

### Motionerna

I detta sammanhang har utskottet behandlat

*dels* de likalydande motionerna I: 788 av herrar *Brundin* och *Strandberg* samt II: 1021 av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.* vari hemställts att riksdagen med avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 51 år 1968 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att förslag till reglering av verksamhet som avser eftersökande och utvinnande av olja och gas i enlighet med de riktlinjer och principer som anges i motionerna snarast föreläggs riksdagen,

*dels* motionen II: 1020 av herr *Hermansson m. fl.* vari hemställts att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 51 punkt 1 bemyndigar Kungl. Maj:t att 1. godkänna avtal mellan statens vattenfallsverk och andra statliga och kooperativa företag om samarbete i ett bolag avseende prospektering efter olja och naturgas samt 2. låta vattenfallsverket disponera nödvändiga investeringsmedel för aktieteckning i det planerade bolaget.

### Utskottet

För att ge en samlad bild av aktuella frågor som rör de statliga företagen lämnas i propositionen inledningsvis en kortfattad översikt även över vissa företagsfrågor vilka ej berörs av de förslag som framläggs i densamma. Utskottet har ej funnit de frågor varom sålunda informerats böra föranleda något särskilt uttalande från riksdagens sida.

*Bildandet av ett bolag för olje- och naturgasprospektering.* Intresset för prospektering efter olja och naturgas i Sverige och på den svenska kontinentalsockeln sammanhänger med de stora naturgasfyndigheter som påträffades i Holland i slutet av 1950-talet och som i sin tur föranlett en livlig prospektering i Nordsjön och angränsande områden. Resultatet av de översiktliga prospekteringsarbeten avseende olja och naturgas som hittills utförts i vårt land gör det enligt vad som anförs i propositionen inte möjligt att på nuvarande stadium förutsäga om exploaterbara fyndigheter kan påträffas. Undersökningarna anses emellertid ha bekräftat att fortsatta prospekteringsinsatser är motiverade.

Kostnaderna för en ingående och planmässig utforskning av de i första hand intressanta områdena — Skåne och havsområdet därutanför samt Östersjön söder och öster om Gotland — har av Sveriges geologiska undersökning beräknats till 150—200 milj. kr. Det är enligt föredragande statsrådets mening lämpligt att nu påbörja en sådan undersökning.

I motionerna I: 788 och II: 1021 har påtalats att den rapport vari lämnats redogörelse för läget sekretessbelagts och att en bedömning av den föreslagna omfattningen av och kostnaderna för de planerade arbetena därigenom försvåras. Utskottets vederbörande avdelning har fått en kompletterande redogörelse för vissa förhållanden som är relevanta i förevarande ärende. Mot bakgrund av vad som anförts i propositionen och vad som framkommit vid denna redogörelse har utskottet inte funnit anledning ifrågasätta lämpligheten av att det föreslagna prospekteringsarbetet kommer till stånd. Det förtjänar framhållas att de arbeten som nu planeras i första hand avser att ge ytterligare underlag för bedömning av möjligheterna att finna exploaterbara fyndigheter.

Enligt vad utskottet erfarit har frågan om vilket system för prospekteringsförfarandet som bör väljas i Sverige noga prövats mot bakgrund av bl. a. de i Norge, Danmark och England tillämpade systemen och därvid vunna erfarenheter.

Välgrundade motiv talar enligt utskottets mening för att den tilltänkta prospekteringsinsatsen i första hand finansieras med svenskt kapital och sker under aktiv medverkan från statens sida. Till de argument härför som redovisas i statsrådsprotokollet kan läggas att det måste anses värdefullt att svenska statliga och privata företag ges möjlighet att vinna erfarenheter och tillägna sig »know-how» avseende olje- och gasprospektering så att förutsättningar skapas för ett framtida svenskt deltagande i utländska prospekteringsprojekt.

Med hänsyn till att de svenska erfarenheterna beträffande prospektering och särskilt borrhningar till havs är begränsade utgår utskottet från att utländsk medverkan i någon form kommer att bli nödvändig. Utskottet finner det riktigt att villkor för sådan medverkan fastställs av Kungl. Maj:t.

Att den avsedda verksamheten såsom föreslagits bedrivs av ett enda rättssubjekt ser utskottet som en fördel dels med hänsyn till att visst dubbelarbete därigenom torde kunna undvikas, dels för att myndigheternas tillsyn över verksamheten underlättas. Vidare syns den jämförelsevis ringa storleken av de områden inom vilka prospekteringsverksamhet är aktuell tala för denna lösning.

Utskottet har funnit den föreslagna formen för driften av verksamheten, dvs. bildandet av ett särskilt aktiebolag, vara väl lämpad för sitt syfte. Utskottet tillstyrker därför Kungl. Maj:ts förslag om att ifrågavarande aktiebolag bildas och avstyrker sålunda motionerna I: 788 och II: 1021.

Av bolagets aktiekapital, som avses uppgå till lägst 5 och högst 15 milj.

kr., förutsätts vattenfallsverket och LKAB teckna 25 procent vardera. Det är föredragande statsrådets förhoppning att återstoden skall tecknas av de företag som sökt koncession och av andra enskilda företag.

I motionen II: 1020 yrkas att endast statliga, kommunala och kooperativa företag skall få teckna aktier i bolaget. I motionerna I: 788 och II: 1021 förordas att, om bolaget kommer till stånd, statens andel skall utgöra ett minoritetsintresse.

Mot de i propositionen förutsatta andelarna i bolaget — 50 procent för statliga och likaledes 50 procent för enskilda företag — har utskottet inte funnit anledning till erinran, varför utskottet avstyrker nyssnämnda motionsyrkanden. För det fall enskilda företag inte skulle vara beredda att ta del i bolaget med 50 procent anser utskottet det vara klart motiverat att den statliga insatsen i motsvarande grad ökar.

I motionerna I: 788 och II: 1021 görs gällande att sådana villkor för deltagande i bolaget skulle kunna fastställas av Kungl. Maj:t att enskilda företags möjligheter att medverka starkt begränsas eller blir obefintliga. Såvitt utskottet kunnat finna föreligger inte några dylika risker. Den information som lämnats ger vid handen att utkast till förslag till villkor och föreskrifter som — utöver bestämmelserna i gällande lagar och föreskrifter — är avsedda att gälla för tillstånd och koncessioner utarbetats i samråd mellan samtliga berörda parter.

Som framgår av det föregående har i statsrådsprotokollet klart uttalats en förhoppning att 50 procent av aktierna i bolaget skall tecknas av de företag som sökt koncession och av andra enskilda företag. Mot bakgrunden härav anser sig utskottet kunna förutsätta att bestämmelser rörande royalty m. m. utformas med sikte på att nå från såväl statens som enskilda företags synpunkter godtagbara lösningar. Kungl. Maj:ts förslag om beräkning av royalty tillstyrker utskottet.

I detta sammanhang får utskottet anföra att ifrågakvarande royalty inte, såsom gjorts gällande i motionerna I: 788 och II: 1021, är en form av bevillning utan en avgift, varom stadgas i lagen om kontinentalsockeln.

Bolagets arbetskyldighet under de fem första åren av den åttaåriga koncessionstiden föreslås motsvara en kostnad av sammanlagt 100 milj. kr., och arbetskyldigheten för nästföljande tre år avses skola fastställas på sådant sätt att arbetskyldigheten för de åtta åren motsvarar en kostnad av högst 150 milj. kr.

Enligt förslaget skall de medel som behövs för bolagets verksamhet tillskjutas av delägarna i förhållande till deras aktieinnehav.

Vid nu planerat arbetsprogram torde någon upplåning ej komma i fråga för att täcka statens andel av driftkostnaderna. Sålunda skall vattenfallsverkets bidrag — i likhet med vad som gäller för t. ex. förundersökningar för vattenkraftutbyggnader — bestridas med driftmedel. Vad i motionerna I: 788 och II: 1021 anförts i fråga om finansieringen av verksamheten äger därför enligt utskottets mening inte för närvarande någon aktualitet. För det

fall behov av ytterligare investeringsmedel uppkommer får denna fråga i sedvanlig ordning prövas av riksdagen.

Under återopande av det anförda biträder utskottet även i övrigt vad i propositionen anförts och föreslagits rörande ett bolag för olje- och naturgasprospektering.

*Bastusel kraftstation.* Statens vattenfallsverk bygger gemensamt med Boliden Aktiebolag en kraftstation vid Grytfors i Skellefteälven. Stationen beräknas bli tagen i drift under budgetåret 1968/69. Förhandlingar mellan vattenfallsverket, Skellefteå stad och Bolidenbolaget om samarbete beträffande fortsatt utbyggnad av Skellefteälven har lett till att vattenfallsverket och Skellefteå stad kommit överens om att tillsammans tillgodogöra sig vattenkraften i älven från Grytforsens dämningssområde upp till Ledfatselet i en station benämnd Bastusel.

Enligt vad som anförts i statsrådsprotokollet är den föreslagna utbyggnaden av Bastusel kraftstation nödvändig för att möta den snabbt stigande efterfrågan på elektrisk kraft.

I propositionen föreslås att Kungl. Maj:t bemyndigas godkänna ett mellan vattenfallsstyrelsen och Skellefteå stad träffat konsortialavtal, vilket innehåller närmare villkor om utbyggnaden. Enligt avtalet skall vattenfallsverket och Skellefteå stad bilda ett aktiebolag för att gemensamt uppföra och driva Bastusel kraftstation. I det tillämnade bolaget skall 72 procent av aktierna tecknas av vattenfallsverket och 28 procent av Skellefteå stad, dock med möjlighet för verket att till staden, mot emissionsvärdet, överlåta högst så många aktier att stadens sammanlagda andel av Bastuselsbolagets aktiekapital uppgår till 48 procent. Vattenfallsverkets nettoutlägg för statens andel i kraftstationen beräknas uppgå till 93,3 milj. kr.

I sitt utlåtande 1965: 191 i anledning av propositionen om godkännande av avtalet om utbyggnad av Grytfors kraftstation instämde utskottet i den av departementschefen uttalade förhoppningen att vattenfallsverkets erbjudande till Skellefteå stad och Bolidenbolaget att delta i utbyggnaden av de övriga staten tillhöriga fallrätterna i Skellefteälven skulle kunna antas av parterna och resultera i de ytterligare utbyggnader som var ekonomiskt motiverade.

Utskottet har vid sin prövning av Kungl. Maj:ts nu föreliggande förslag funnit vad som anförts till stöd för detsamma innefatta bärande skäl för att den planerade utbyggnaden kommer till stånd. Då konsortialavtalet, sådant det återgivits i statsrådsprotokollet, inte gett utskottet anledning till erinran tillstyrker utskottet att Kungl. Maj:t bemyndigas godkänna detsamma och att vidta övriga i sammanhanget föreslagna åtgärder.

*Laxå Bruks AB.* Bolaget som driver mineralulls- och stålsandstillverkning har ett aktiekapital på 2,5 milj. kr. och 165 anställda. Dess andel av mineralullsmarknaden är förhållandevis liten.

Svenska Skifferoljeaktiebolaget övertog år 1965 aktierna i Laxåbolaget från AB Statens Skogsindustrier (Assi) och i samband därmed också Assis betalningsansvar för ett lån på 3,7 milj. kr. Skifferoljebolaget äger genom Svenska Durox med dotterbolag indirekt även 50 procent av aktierna i Rockwool AB. Sistnämnda bolag bedriver mineralullstillverkning i betydligt större skala än Laxå Bruk.

Som ett led i den pågående strukturrationaliseringen har skifferoljebolaget ingått ett preliminärt avtal om försäljning av Laxåbolaget till Rockwool AB. Avtalet innebär att skifferoljebolaget i ersättning för överlåtelsen erhåller vederlag om ca 4,2 milj. kr. En förutsättning för försäljningen har varit att Rockwoolbolaget åtar sig att fortsättningsvis driva verksamheten i Laxå. I försäljningsavtalet ingår en särskild klausul av denna innebörd. Såsom motiv för försäljningen anförs bl. a. att Laxåbolaget kan visa sig vara för litet för att på tillfredsställande sätt kunna hävda sig på marknaden. Möjligheterna att bedriva produktutveckling och göra vissa rationaliseringsvinster betonas liksom de anställdas trygghet.

Försäljningen av Laxåbolaget aktualiserar frågan om återbetalning av det statliga lån på 3,7 milj. kr. som varit förknippat med innehavet av aktierna i bolaget. Skifferoljebolaget har förklarat sig berett att återbetala hela lånesumman då Rockwoolbolaget till fullo slutfört amorteringarna av likviden för Laxåbolaget. I propositionen föreslås att lånevillkoren nu kompletteras med en bestämmelse av denna innebörd. Utskottet biträder förslaget.

*Kalmar Verkstads AB.* I propositionen nr 53 till årets riksdag har anmälts frågan om överföring av huvuddelen av statens aktieinnehav i Kalmar Verkstads AB från statens järnvägars fond till fonden för statens aktier. Därutöver har i denna proposition anförts att statens järnvägar vid en tilltänkt nyemission i bolaget bör äga teckna nya aktier i proportion till det på statens järnvägars fond efter överföringen kvarstående aktieinnehavet.

Utskottet kommer senare denna dag att avge utlåtande i anledning av nämnda proposition.

Kungl. Maj:t har i nu förevarande proposition förordat att nyteckningsrätten vid den nämnda nyemissionen utnyttjas också i vad avser den aktiepost som föreslagits överförd till fonden för statens aktier. Aktieinnehavet berättigar till teckning av 20 046 nya aktier på nominellt 100 kr. till en kurs av 120 kr. per aktie motsvarande ett sammanlagt belopp av 2 406 000 kr., vilket belopp föreslås anvisat för budgetåret 1968/69.

Utskottet tillstyrker detta förslag.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 788 och II: 1021 samt II: 1020, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, bemyndigar Kungl. Maj:t att godkänna avtal mellan statens vattenfallsverk och andra företag om samarbete i ett bolag avseende prospekter-

ring efter olja och naturgas i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer som angetts i statsrådsprotokollet,

2. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och i anledning av motionen II: 1020 samt med avslag å motionerna I: 788 och II: 1021, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, bemyndigar Kungl. Maj:t att låta vattenfallsverket ta i anspråk 2 500 000 kr. av investeringsanslaget Kraftstationer m. m. för att teckna aktier i det bolag som bildas enligt under 1. angivet avtal,

3. att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att *dels* godkänna avtal mellan statens vattenfallsverk och Skellefteå stad om gemensamt tillgodogörande av vattenkraften i Bastusel, *dels* medge vattenfallsverket att träffa överenskommelse om smärre ändringar i avtalet,

4. att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att medge vattenfallsverket att till Skellefteå stad mot aktiernas emissionsvärde överlåta högst 360 aktier i det tillämnade bolaget,

5. att riksdagen godkänner att, under förutsättning av försäljning av Laxå Bruks AB till Rockwool AB, betalningsvillkoren för det statliga lån om 3,7 milj. kr. för vilket Svenska Skifferoljeaktiebolaget numera har åtagit sig betalningsansvaret, ändras enligt vad som förordats i statsrådsprotokollet,

6. att riksdagen till *Teckning av aktier i Kalmar Verkstads AB* för budgetåret 1968/69 på kapitalbudgeten under fonden för statens aktier anvisar ett investeringsanslag av 2 406 000 kr.

Stockholm den 23 april 1968

På statsutskottets vägnar:

GÖSTA BOHMAN

*Vid ärendets slutbehandling inom utskottet har närvarit*

från första kammaren: herrar Gillström (s), Birger Andersson (s), Virgin (h), Ivar Johansson (cp), Rikard Svensson (s), Kaijser (h), Nyman (fp), Mårtensson (s), Bertil Petersson (s), Ottosson (h), Bengt Gustavsson (s), Herbert Larsson (s), fru Lilly Ohlsson (s) och fru Elvy Olsson (cp) samt

från andra kammaren: herrar Bohman (h), Almgren (s), fru Lewén-Eliasson (s), herrar Nihlfors (fp), Bergman (s), Mattsson (cp), fröken Olsson (s), herrar Gustafsson i Skellefteå (fp), Lindholm (s), Gustafsson i Uddevalla (s), Björkman (h), Westberg (fp), Sjönell (cp), Nilsson i Kristianstad (s) och fru Ludvigsson (s).